

Makale tarihçesi: Alındı: 2 Ocak 2017

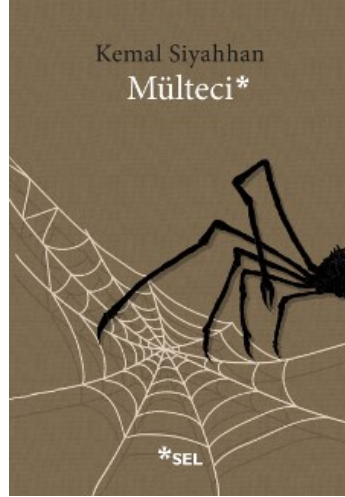
Kitap İnceleme | Tuncay Bilecen[▲]

Kemal Siyahhan (2016). **Mülteci**, İstanbul: Sel Yayıncılık, (ISBN: 978-975-570-809-6), 191 Sayfa.

Kemal Siyahhan'ın *Mülteci* adını taşıyan romanı Sel Yayınları tarafından 2016'da basıldı. Siyahhan bu romanda, Afganistan'daki iç savaş ortamından kaçıp bin bir güçle Türkiye'ye gelen Ezelhan'ın Zeytinburnu'ndaki zorlu yaşam mücadelesini konu alıyor.

Göç, göçmen, sığınmacı, mülteci gibi kavramlar artık göç çalışmalarının dışına çıkarak gündelik ve politik hayatın da gündemine oturdu. Özellikle Suriye'de yıllardan bu yana devam eden iç karışıklığın 5 milyon Suriyelinin ülkesini terk etmesine neden olması ve Suriye dışında dünyanın pek çok ülkesinden de ister zorunlu olsun ister gönüllü olsun devam eden göç hareketleri, göçmenlik meselesini tüm boyutlarıyla dünya kamuoyunun gündeminde tutuyor.

Avrupa'da yeni bir hayalet dolaşiyor: göçmen hayaleti! Avrupa'ya çeşitli yollarla akın eden göçmenler sadece nüfus yapısını, sosyo-ekonomik yapıyı değiştirmekle kalmıyor, ülkelerin politik hayatlarını da değiştiriyorlar. Göçmen karşıtı hareket, Kıta Avrupa'sından İngiltere'ye kadar politik yelpaze içerisinde aşırı sağcı partiler içerisinde konumlanmış durumda. İngiltere'nin Avrupa Birliği'ndeki kaderini tayin edecek olan referandumda AB'den çıkma taraftarlarının en önemli argümanları göçmenlerin İngiltere'yi "istila" edecek olmasıydı. Almanya'daki eyalet seçimlerinde Merkel'in partisi Hıristiyan Demokratların peş peşe hezimete uğramasında da yine göçmen karşıtı parti AFD'nin (Almanya için Alternatif) etkisi yadsınmaz. Avrupa'nın yeni hayaleti olan göçmenleri günah keçisi ilan eden, bütün fenalıkların göçmenlerden geldiğini ileri süren propaganda toplumun belli bir kesimi üzerinde gayet etkili

[▲] Yrd. Doç. Dr. Tuncay Bilecen, Kocaeli Üniversitesi, Kandıra MYO, Kocaeli, Türkiye.
E-posta: tuncaybilecen@gmail.com.

oluyor. Bu da, “göçmenler geldi ücretler düştü,” “göçmenler yüzünden işimizi kaybediyoruz”, “göçmenler yüzünden değerlerimizi kaybediyoruz”, “göçmenler teröristtir” gibi ifadelerin yarattığı atmosfer içerisinde düşük ücretlerle çalışan, ayrımcılığa uğrayan, çoğu zaman temel gereksinimlerini dahi karşılayamayan göçmenlerin yaşadıkları insanlık dramı görünmez hale geliyor.

İşte Kemal Sıyahhan’ın *Mülteci* romanı bu yakıcı sorunu, kaçak yollarla İstanbul’a gelen Afgan Ezelhan’ın gözünden bizlere aktarıyor. Ezelhan’ın yerleşmek için Zeytinburnu’nu seçmiş olmasının pratik bir nedeni var: Afganistan’dan gelen göçmenler genellikle bu ilçede yaşıyorlar. Bu yüzden Zeytinburnu’na “Küçük Afganistan” dediğini öğreniyoruz romandan. Göçmenler aralarında kurdukları sosyal dayanışma ağları ile o bölgeye göçü adeta çekiyorlar. Dünyanın her yerinde aynı kültürü, aynı değerleri paylaşan göçmen topluluklar zor koşullarda hayatta kalmak ve aralarındaki dayanışmayı güçlendirmek için ortak mekânsallıklara ihtiyaç duyuyorlar, tıpkı Berlin’de Kreuzberg’in “Küçük İstanbul”, Londra’da Green Lanes’in “Küçük Türkiye”¹ olarak anılması gibi.

Ezelhan’ın ev arkadaşı Lorin geçimini Zeytinburnu’nda bir dönerci dükkânında döner keserek sağlamaktadır. Lorin, soydaşlarının bir arada yaşama gerekliliğini şu şekilde ifade ediyor: “Kendi sokağında pis köpek bile bir kaplandır diye boşuna dememiş büyüklerimiz, burası gurbet, yokluk, çaresizlik, birbirimize yardımcı olmazsak kim bize el uzatır.” Bu sözleri üzerine Ezelhan Zeytinburnu’nda çoğaldıklarını artık buranın onlar için gurbet olmaktan çıktığını dile getirirse de arkadaşını ikna edemiyor. (s.54)

Ezelhan ve Lorin yine de şanslı olan kaçak göçmenlerdendir. Hiç olmazsa başlarını sokacak bir evleri ve karınlarını doyurdukları işleri var. Zaman zaman köprü altlarında kalan kaçak göçmenlere yardım etmek için onların yanlarına gidiyorlar. “Yanımızdaki soydaşlarımızın tamamı kaçak, hiçbirinin sosyal güvencesi ve oturma izni yok. Ayrı ayrı hikâyelerini dinlerken anlıyoruz ki evlilik ve yuva kurmak hepsine hayal gibi geliyor.” (s.146)

Romanda, Türkiye’yi transit ülke olarak kullanıp Avrupa’ya geçmek niyetinde olan kaçak göçmenlerin içinde buldukları koşullar Ezelhan’ın gözünden aktarılıyor: “Oturup sohbet ediyoruz neredeyse on beş günden beri yarı aç yarı tok burada olduklarından, kimsenin kendileriyle ilgilenmediğinden yakınanların bazıları gözyaşlarını tutamıyor. Buradaki insanların anlattıklarına yabancı sayılmam, Afganistan merkezi hükümeti ile Taliban arasında kaldıklarını, insanca yaşamaktan uzak olanların son çareyi kaçmakta bulduklarını tedirginlikle ifade ediyorlar. Avrupa’ya direkt geçiş yapmalarına Türkiye’nin izin vermediğini ve elde avuçta ne varsa harcaşıp bitirdiklerini söyleyen bir diğeri ancak deniz yoluyla ulaşmalarının kurtuluş olabileceğini kısık sesle fısıldıyor.” (s.50)

Birçok soydaşı gibi Lorin ve Ezelhan da oturum izinleri olmadan kaçak olarak yaşamaktadırlar. Bu yüzden çalışma izinleri de bulunmamaktadır.

¹ Bakınız Sirkeci, Bilecen vd. (2016) ve Kaya (2000).

Göçmen emeğinin sömürüsü de işte burada başlamaktadır. Çaresiz durumda olan göçmenler çok düşük ücretlere tamah etmek zorunda kalmaktadırlar. Nitekim romanda Ezelhan'ın piyasanın üçte biri fiyatına İngilizce dersi verdiğini görmekteyiz.

Oturum izninin göçmenlerin güvencesi olduğu, romanda sık sık dile getirilmektedir. Lorin, geride bıraktığı mektupta bu gerçeği dile getirmektedir: “Oturma iznin olmadığı için biz yokuz derdin hep; sana kızardım. Şimdi hak veriyorum, biz yokuz; ömrümüz, kelebekler kadar.” Kaçak yaşamak polisten kaçmaktan ibaret değildir. Örneğin evinin önünde dayak yiyen Ezelhan, “durumun iyi değil hastaneye gitmelisin” (s.181) diyenlere, kaydı olmayan bir insana doktor nasıl bakar, diye düşündüğü için olumsuz yanıt veriyor.

Oturum iznini almanın vatandaşı olunan ülkeye göre farklılık gösterdiği, özellikle Suriye ve Irak'tan gelenlere kolaylık sağlandığı yine Ezelhan'ın ağzından dile getiriliyor. “Feyzullah karşılıyor, oturma izninin deveye hendek atlatmak kadar zorlaştığını, Irak ve Suriye'den gelen Araplara tanınan statüden bile mahrum olduğumuzu müjdeymiş gibi vermesini üzüntüyle karşılıyorum. (...) Sonuçta Türkiye Cumhuriyeti'nin bir politikası bu.” (s.152-3) Kurdukları dernekte bir araya gelen göçmenler bir an önce oturma izinlerinin halledilmesi için uğraş veriyorlar. Romandaki diyaloglardan, oturma izni almanın zorlaşmasının Türkiye dışına çıkmayı teşvik ettiğini de öğreniyoruz. Örneğin bu konuda aralarında çıkan tartışma sırasında bir göçmen, “sana katılmak isterdim ama gerçek farklı; Araplara tanınan haklar bizden esirgeniyor, bundan sonra Batı'ya kaçmanın yollarını arayabilirim” (s.171) diyor. Nitekim İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 2016 yılının ilk on ayında Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenler arasında Afganistan uyruklular 29.782 kişiyle Suriye'den sonra (67.358) ikinci sırada yer alıyor².

Göç eden kişi bir taraftan kendi değerlerini yaşatmaya çalışırken, bir taraftan da bulunduğu toplumun değerlerine uyum sağlamaya çalışır. Bu durum çoğu zaman bir çatışmaya yol açtığı için melez kimliklerin veya kimliksizleşmenin oluşmasına neden olabilir.³ Romanda, Ezelhan'ın dilinden bu duygu şu şekilde karşılığını bulmuş: “Hayatım boyunca düzgün ve kararlı adam olmak için savaşıp çaresizlikle boğuşurken, sonunda bir yere ait olamama noktasına geldim.” (s.12)

Yaşanılan ayrımcılık deneyimi bir yere ait olamama duygusunu tetikliyor. Kitapta göçmenlerin maruz kaldıkları ayrımcı muameleyle ilişkin pek çok örnek bulmak mümkün. Kaldıkları izbe apartmanda çıkan yangının komşular tarafından Afgan göçmenlere bağlanması üzerine Ezelhan gözyaşlarını içine akıtıyor. “Karabasan gibi çöküyor bu sözler, cevap vermeye bile gerek duymuyorum, yüzüne bakarken gözyaşlarım içime akıyor.” (s.43) Apartmanda yaşanan hırsızlık olayının şüphelisi olarak kendilerinin gösterilmesini üzerine

² Bakınız Sirkeci (2017) sayfa 133.

³ Diyasporada kimlik oluşumu konusunda bakınız Yazgan (2016).

ise “lanet olsun, yabancı olmak başkasının malına mülküne tehdit olarak mı algılanmalı diye sormak isterdim onlara.” (s.142) diye içinden geçiriyor. Dikkat edilirse roman kahramanı, her iki olayda da bu ithamlarda bulunanlarla diyaloga girip kendini savunmak yerine susmayı tercih ediyor. Bu da göçmenlerin ne denli kırılğan ve içine kapanık bir ruh hali içerisinde olduklarını gösteriyor.

Roman kahramanları yaşamla ölüm arasındaki ince çizgide salınırken intihar düşüncesi her daim kafalarını kurcalıyor. Ne ki yetiştirildikleri dini değerler intihar etmelerine izin vermiyor. Ezelhan bu duyguya kapıldığında babasının “İntihar edersen yerinin neresi olduğunu biliyorsun, öğretilenleri uygulamanın bizleri cennete taşıyacağını da unutmamalısın” sözünü hatırlıyor. (s.10) Fakat içine düştüğü çaresiz anlarda bu duygu ile baş etmekte zorluk çekiyor: “Allah’ım yardım et, huzur ver, demekten başka ne gelir elimden. Yatak çarşafım uzun zamandır yıkanmadığı için sararmış, kendimi kirli hissediyorum; her zamankinden daha kirli ve mutsuz. Yatağa girdiğimde duvarlar, kapı, pencere, her şey bağırarak konuşuyor, kulağında büyük bir çnlama sesi, ölmek istiyorum.”

Romanın iki kahramanını da yaşamın zorluklarından bir an olsun alıkoyan şey yaşadıkları aşklardır. Lorin, çalıştığı dükkâna gelen Afgan kıza âşık olur. Bu aşk ona kendisini ülkesinde hissettirmesine neden olur. “Yoksulluk ve yalnızlıktan çaresizdim, onu aynı mezara girecek kadar kendime, yüreğime perçinlemiştim. Vatanıma kavuşmuşum sanki; göçmen değildim, ben de insanım diyordum güçlü durmalıydım, kucaklayacak sığınağı olacak kadar güçlü olmalıydım.” (s.57)

Ezelhan da İngilizce dersi verdiği çocuğun İngilizce öğretmeni olan teyzesine âşık olur. Ancak burada da ağır bir değerler çatışması ile karşı karşıya kalır. Afganistan’da içinde büyüdüğü toplumun değerleri İstanbul’da bir kadınla ilişki kurmasını güçleştirmektedir. Örneğin kadının içki içmesi, onu evine davet etmesi veya şort giymesi ne kadar anlayışlı olursa olsun Ezelhan’ın kabul edebileceği şeyler değildir. Romanın genelinde bu türden çatışmalara sıkça rastlamak mümkün. Biz bir örnekle yetinelim: “Özgül hayranlık uyandırırken sonunda yorgun şekilde denizden çıkıp kumlara uzanıyor, bu yatış çileden çıkaracak gibi, yanı başımızdan geçen her insan alımlı vücuduna bakmadan edemiyor. Afganistan’da olsaydı her halde taşlanıp ya da yakılarak öldürülürdü diye düşünüyorum.” (s.180)

Nihayetinde Lorin de, Ezelhan da sevdiklerine kavuşamıyor. Yoksulluk, imkânsızlık bir yana ikisinin de aşamadığı temel mesele “değer çatışması”dır. Lorin, Katre’nin ailesinin geleneksel tutumunu değiştiremeyip suça karışıyor, Ezelhan ise Özgül ile başka dünyaların insanları olduklarını anlayarak gerçek anlamda⁴ “mülteci” olmaya karar veriyor ve Türkiye’den kaçıyor. Kitabın “beklenen” beklenmedik sonu da bu sırada yaşanıyor.

⁴ Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesini “coğrafi sınırlama” ile kabul ettiği için Avrupa dışındaki ülkelerden gelenler mülteci statüsünde kabul edilmemektedir.

Bu yazıya esin veren sözü ise Zeytinburnu'ndaki Afgan toplumundan Abdülmelik Amca ediyor. “Dünyanın neresine giderseniz gidin iyi koşullar bulsanız bile en az beş on sene çekersiniz, koşullar kötü giderse inanın köle olmak, mülteci olmaktan çok daha iyidir çocuklar” (s.171).

Kaynakça

- Kaya, A. (2000). *Sicher in Kreuzberg: Berlin'deki Küçük İstanbul. Diyahorada Kimliğin Oluşumu*, Buke Yayınları.
- Sirkeci, I. (2017). Turkey's refugees, Syrians and refugees from Turkey: a country of insecurity. *Migration Letters*, 14(1), 127-144.
- Sirkeci, Bilecen vd. (2016). *Little Turkey in Great Britain*. Londra: Transnational Press London.
- Yazgan, P. (2016). Hareketlilikte Kimlik İnşasına Yönelik Analitik Bir Çerçeve. *Göç Dergisi*, 3(2), 282-296.